

De Kosten en Baten van Pesten

Bachelorthesis

2012-2013

Cursus: Bachelorthesis (200600042)

Instelling: Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen

Studenten: Luus van Bussel (3963713), Simone van Ginneken (3953114), Belladonna
Pierre (3660648), Tessa Schill (3955338)

Werkgroepdocent: Dr. M. M. Vermande

Datum: 10 juni 2013

Samenvatting

In huidig onderzoek is er gekeken naar de kosten en baten van pesten vanuit het perspectief van de dader, in vergelijking met slachtoffers en niet-betrokken kinderen. Hierbij is er voornamelijk gelet op internaliserende gedragsproblemen, sociale acceptatie, zelfbeeld, *resource control* en *perceived popularity*. Om dit te onderzoeken is er gebruik gemaakt van peer-, zelf- en leerkrachtrapportages. Uit dit onderzoek is gebleken dat er veel baten en weinig kosten zijn voor daders. Daders zijn populairder, verkrijgen gemakkelijker bronnen, hebben weinig tot geen internaliserende gedragsproblemen en hebben het gevoel geaccepteerd te worden door leeftijdsgenoten. Dit verklaart het hardnekkige probleem van pesten.

Kernwoorden: kosten en baten, daders, slachtoffers, niet-betrokken kinderen, internaliserende gedragsproblemen, sociale acceptatie, zelfbeeld, *resource control*, *perceived popularity*.

Inleiding

Hoewel er in de afgelopen twee decennia steeds meer aandacht voor pesten is gekomen, is er nog steeds geen eenduidige definitie voor pesten (Ladd & Kochenderfer-Ladd, 2002). De meeste definities omvatten wel de volgende punten: (1) de dader heeft de intentie iemand kwaad te doen, (2) herhaling van het pesten over een lange periode en als laatst (3) er is verschil in macht tussen de dader en het slachtoffer. Pesten is duseen vorm van agressief gedrag (Salmivelli & Peets, 2009). Ook over de prevalentie is geen eenduidigheid. De geschatte prevalentie voor daders ligt tussen twee en twintig procent en voor slachtoffers tussen vijf en twintig procent (Monks et al., 2009).

Wat wel duidelijk is, is dat pesten een hardnekkig probleem is met negatieve gevolgen voor het slachtoffer, zoals internaliserende gedragsproblemen en een negatief zelfbeeld (Bouman et al., 2012). De gevolgen voor de daders zijn echter minder helder. Pesten levert voordelen op voor de dader, zoals een hoge sociale status en sociale dominantie (Olthof et al., 2011; Salmivalli & Peets, 2009). Volgens sommige studies brengt pesten echter ook nadelen voor de dader met zich mee, zoals internaliserende gedragsproblemen (Bouman et al., 2012). Dit wordt echter lang niet door alle studies gevonden (Copeland, Wolke, Angold, & Costello, 2013). Dit onderzoek richtte zich op de kosten en baten van pesten bij schoolgaande kinderen. Met kosten en baten worden de voor- en nadelen van actief pesten bedoeld. Door te kijken naar de kosten en baten kan onderzocht worden waarom pesten een hardnekkig probleem is dat veel voorkomt.

Internaliserende Gedragsproblemen

Slachtofferschap gaat gepaard met een verhoogde kans op internaliserende gedragsproblemen in vergelijking met peers die niet gepest worden (Bouman et al., 2012; Copeland et al., 2013; Graham & Juvonen, 1993; Huitsing, Veenstra, Sainio, & Salmivelli, 2012; Visconti & Troop-Gordon, 2010). Internaliserende gedragsproblemen

zijn probleemgedragingen, waarbij het vertoon van problemen meer op zichzelf is gericht dan op anderen. Deze internaliserende gedragsproblemen leiden tot innerlijke onrust (Wicks-Nelson & Israel, 2009). Voorbeelden van internaliserende gedragsproblemen bij slachtoffers zijn angst, depressie, eenzaamheid, suïcidaliteit en schoolvermijding (Hawker & Boulton, 2000; Reijntjes, Kamphuis, Prinzie, & Telch, 2010). Deze internaliserende gedragsproblemen kunnen bij langdurig slachtofferschap zelfs chronisch worden (Zwierzynska, Wolke, & Lereya, 2013). Huidig onderzoek richtte zich specifiek op depressie en eenzaamheid. Depressie en eenzaamheid kunnen zowel oorzaak als gevolg van slachtofferschap zijn (Reijntjes et al., 2010; Visconti & Troop-Gordon, 2010; Woodhouse, Dykas, & Cassidy, 2012).

Waar veel eenduidigheid is over depressie en eenzaamheid bij slachtoffers is er geen eenduidig beeld over depressie en eenzaamheid bij ouders. Uit onderzoek van Salmon, James en Smith (1998) blijkt dat niet alleen slachtoffers, maar ook ouders depressieve symptomen kunnen hebben. Ander onderzoek spreekt dit juist tegen en stelt dat ouders alleen antisociale gedragsproblemen hebben (Copeland et al., 2013).

Er kan geconcludeerd worden dat er eenduidigheid is over depressie en eenzaamheid bij slachtoffers, maar bij ouders is dit niet het geval.

Sociale Acceptatie door Peers

Depressie en eenzaamheid hangen samen met sociale acceptatie (Woodhouse et al., 2012; Zwierzynska et al., 2013). Sociale acceptatie omvat de mate waarin een kind aardig of minder aardig wordt gevonden door zijn peers. Dit wordt meestal gemeten aan de hand van peerrapportages. Afwijzing door peers kan sociale aanpassingsproblemen voor de toekomst voorspellen (Oberle, Schonert-Reichl, Thomson, 2009). Uit de literatuur blijkt dat slachtoffers minder sociaal geaccepteerd worden dan niet-betrokkenen (Boulton & Smith, 2011).

Dat slachtoffers minder sociaal geaccepteerd worden is dus duidelijk, maar de vraag is of ouders aardig gevonden worden door hun peers of juist niet. Hoewel ouders net zoveel vriendschappen hebben (Espelage & Holt, 2001; Perren & Alsakar, 2005; Shin, 2010), komt uit meerdere onderzoeken naar voren dat ouders niet sociaal geaccepteerd worden door hun peers. Dit komt doordat ouders agressief, impulsief en antisociaal gedrag vertonen (Scholte, Engels, Overbeek, Kemp, & Haselager, 2007; Spriggs, Lannotti, Nansel, & Haynie, 2007; Veenstra et al., 2005). Er zijn ook onderzoeken die aantonen dat sommige ouders juist wel sociaal geaccepteerd worden door hun peers. Hierbij gaat het dan vooral om de relationeel agressieve ouders, die bijvoorbeeld roddelen of anderen buitensluiten (Salmivalli, Lagerspetz, Bjorkqvist, Osterman, & Kaukiainen, 1996). Dat ouders worden geaccepteerd, kan mogelijk komen, doordat ouders niet-populaire, afgewezen peers als slachtoffer kiezen. Hierdoor verliezen

dadere de goede relatie met anderen niet (Goossens, Vermande, & Van der Meulen, 2012).

Uit bovenstaande blijkt dat er geen eenduidig antwoord gegeven kan worden op de vraag of dadere door hun peers aardig gevonden worden of juist niet. Wel blijkt uit het grootste deel van de studies dat dadere niet sociaal geaccepteerd worden door hun leeftijdsgenoten.

Zelfbeeld en Zelfwaargenomen Sociale Acceptatie

Sociale acceptatie kan naast peerrapportage ook gemeten worden door zelfrapportage. Sociale acceptatie is een specifiek domein van het zelfbeeld van een kind, waarbij het gaat om de mate waarin kinderen ervaren of voelen door hun peers geaccepteerd te worden. Het zelfbeeld van een kind omvat het globale beeld dat het kind van zichzelf heeft op verschillende domeinen (Kaloyirou & Lindsay, 2008). Er bestaan verschillende opvattingen over de relatie tussen pesten en zelfbeeld. Verschillende onderzoeken tonen aan dat slachtoffers van pesten weinig zelfvertrouwen hebben en negatief over zichzelf denken (Boulton, Smith, & Cowie, 2010; Bouman et al., 2012; Lunde, Frisén, & Hwang, 2005; O'Moore & Kirkham, 2011). Onderzoek naar het zelfbeeld van dadere geeft echter uiteenlopende resultaten. Een aantal studies tonen aan dat er samenhang is tussen een hoog zelfbeeld en pesten (Pollastri et al., 2010) en agressief gedrag (Boxtel, Orobio de Castro, & Goossens, 2004). Andere studies tonen daarentegen aan dat dadere juist een laag zelfbeeld hebben (Boulton et al., 2010; O'Moore & Kirkham, 2001; Pollastri et al., 2010).

Zoals eerder beschreven is zelfwaargenomen sociale acceptatie een specifiek domein van het zelfbeeld van het kind. Slachtoffers van pesten geven aan minder geaccepteerd te worden door peers dan dadere en kinderen die niet betrokken zijn bij pesten (Boulton et al., 2010; Meland, Rydning, Lobben, Breidablik, & Ekeland, 2010). Uit onderzoek van Kaloyirou en Lindsay (2008) naar zelfwaargenomen sociale acceptatie van dadere is gebleken dat dadere het gevoel hebben sociaal geaccepteerd te worden door peers. Dit zou komen, doordat dadere supporters hebben die hen zien als leiders. Dadere geven aan zich populair te voelen en dat de meeste peers hen aardig vinden. Ook blijkt dat dadere zichzelf zien als positieve en open personen. Dit komt overeen met het onderzoek van Meland, Rydning, Lobben, Breidablik & Ekeland (2010) waaruit blijkt dat dadere aangeven veel vrienden te hebben en meer zelfvertrouwen te hebben met betrekking tot het aangaan van relaties met peers dan niet-betrokken kinderen. Hoewel dadere zich dus over het algemeen sociaal geaccepteerd voelen, worden zij vaak niet sociaal geaccepteerd door hun peers (Salmivalli & Peets, 2009). Geconcludeerd kan worden dat er in de literatuur geen eenduidigheid is over het zelfbeeld en de zelfwaargenomen sociale acceptatie van dadere. Verschillende onderzoeken tonen aan dat dadere zowel een hoog als laag zelfbeeld kunnen hebben. Ook blijkt dat dadere

zichzelf vaak sociaal geaccepteerd voelen, maar dat peers hen juist meestal niet sociaal accepteren.

Resource Control en Perceived Popularity

Volgens recente visies ligt de grondslag van pesten in het verkrijgen van een sociaal dominante positie en een hoge sociale status (Pellegrini & Long, 2002; Salmivalli & Peets, 2009). Tegenwoordig wordt sociale dominantie genoemd in combinatie met *resource control*. *Resource control* is de toegang tot bepaalde bronnen. Deze bronnen kunnen materieel (zoals voedsel en aantrekkelijk speelgoed), informatief (zoals kennis) en sociaal (zoals vriendschappen) zijn. De manier waarop kinderen in peergroepen bronnen krijgen en behouden zegt iets over hun sociale dominantie (Hawley, 1999). Met andere woorden: sociale dominantie wordt tegenwoordig meestal uitgedrukt in termen van *resource control* (Hawley, 1999; Pellegrini & Long, 2002). Volgens Hawley's Resource Control Theory (1999) zijn er verschillende strategieën om bronnen te verkrijgen, waaronder prosociale en de coërcieve strategieën. Als de bronnen verkregen zijn via sociaal acceptabel gedrag, bijvoorbeeld coöperatie, is er gebruik gemaakt van een prosociale strategie. Als er echter sprake is van agressie, bedreigen of pesten, wordt er gesproken van coërcieve strategieën. Voornamelijk kinderen die flexibel gebruik maken van beide type strategieën, ook wel bistrategische controle genoemd, hebben betere *resource control* (Hawley, 2003). Slachtoffers blijken een lage *resource control* en een lage sociale dominantie te hebben, maar maken wel gebruik van zowel de prosociale als de coërcieve strategie. Dus ondanks dat slachtoffers gebruik maken van beide strategieën, betekent dit niet dat slachtoffers ook sociaal dominant zijn (Olthof, Goossens, Vermande, Aleva, & Van der Meulen, 2011). Daders maken gebruik van de coërcieve strategie of van beide strategieën. Daders hebben dan ook meer *resource control* dan slachtoffers en niet-betrokkenen (Olthof, Goossens, Vermande, Van der Meulen-van Dijk, & Aleva, 2008; Olthof et al., 2011).

Een andere maat van sociale dominantie is waargenomen populariteit (Olthof et al., 2011). *Perceived popularity* verwijst naar zichtbaarheid, prestige of dominantie van kinderen binnen peergroepen. Dit wordt doorgaans gemeten door aan peers te vragen welke kinderen als populair of impopulair worden gezien (Cillessen & Rose, 2005). Slachtoffers hebben minder *perceived popularity* en worden vaak niet geaccepteerd door hun peers (Olthof et al., 2011). Daders hebben daarentegen een hoge *perceived popularity*. Kinderen die populair, maar niet sociaal geaccepteerd worden, pesten eerder dan populaire kinderen die wel sociaal geaccepteerd worden. Pesten vergroot namelijk *perceived popularity*, maar vermindert acceptatie (De Bruyn, Cillessen, & Wissink, 2010).

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat daders een grotere *resource control* en meer *perceived popularity* hebben dan slachtoffers en niet-betrokkenen.

Peerrapportage en Zelfrapportage

De relatie tussen pesten en slachtofferschap met enerzijds internaliserende gedragsproblemen en sociaal functioneren anderzijds is afhankelijk van de manier waarop pesten en slachtofferschap wordt gemeten. In het algemeen blijkt dat sociaal functioneren sterker gerelateerd is aan peerrapportage van pesten en slachtofferschap. Internaliserende gedragsproblemen hangen sterker samen met zelfrapportage van pesten en slachtofferschap (Bouman et al., 2012; Hawker & Boulton, 2000; Ladd & Kochennderfer-Ladd, 2002). Dit heeft deels te maken met 'shared method variance'. Om met name de kosten van pesten op het spoor te komen, is daarom gekozen voor zelfrapportage van pesten en victimisatie. Op deze manier kan een sterker verband gevonden worden met internaliserende gedragsproblemen (Bouman et al., 2012).

Huidig Onderzoek

Kortom, er is onduidelijkheid over de voor- en nadelen van pesten, met name voor de dader. Dit onderzoek richtte zich daarom op de kosten en baten van pesten. Dit werd gedaan door daders, slachtoffers en niet-betrokken kinderen uit de laatste drie groepen van de basisschool te vergelijken qua internaliserende gedragsproblemen en sociaal functioneren. Hierbij werden de volgende hypothesen opgesteld: (1) Slachtoffers ervaren de meeste depressie en eenzaamheid, daders minder en niet-betrokken kinderen het minst, (2) Niet-betrokken kinderen worden het meest sociaal geaccepteerd, daders minder en slachtoffers het minst, (3) Daders hebben een positiever zelfbeeld, niet-betrokken kinderen een minder positief zelfbeeld en slachtoffers het minst positieve zelfbeeld, (4) Daders hebben hogere zelfwaargenomen sociale acceptatie, niet-betrokken kinderen een lagere zelfwaargenomen sociale acceptatie en slachtoffers de laagste zelfwaargenomen sociale acceptatie, (5) Daders hebben de hoogste *perceived popularity* en meer *resource control*, niet-betrokken kinderen lager en slachtoffers het laagst.

Methode

Participanten

Dit onderzoek maakt deel uit van een groter project over instrumenten om pesten te meten. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van al eerder verzamelde data door studenten uit voorgaande jaren (voorjaar 2010, 2011 en 2012). Aan dit onderzoek hebben 1460 leerlingen deelgenomen. Voorafgaand aan het onderzoek zijn er informatiebrieven en nee-formulieren naar de ouders van de leerlingen gestuurd, waarop de ouders konden aangeven dat hun kind niet deel mocht nemen aan het onderzoek. Dit was bij zeven leerlingen het geval (0.5%). Andere redenen voor uitval waren ziekte, overplaatsing naar een andere school, leerling begreep de vragen niet of onbekende reden (1.2%). In totaal deden 1434 leerlingen mee aan het onderzoek (98.2%). Hiervan waren er 717 jongens (50%) en 717 meisjes (50%). De gemiddelde leeftijd was 10;9 jaar. Van 1186 leerlingen kwamen beide ouders uit Nederland (82.7%). De overige 248

leerlingen hadden minstens één ouder afkomstig uit het buitenland (17.3%). In totaal hebben 41 scholen deelgenomen en 59 klassen. De leerlingen zaten in de groepen zes, zeven en acht. In groep zes zaten 491 leerlingen (34.2%), in groep zes-zeven 99 leerlingen (6.9%) en in groep zes-zeven-acht 166 (11.6%). In groep zeven 291 leerlingen (20.3%), in groep zeven-acht 201 leerlingen (14.1%) en in groep acht 186 leerlingen (13%)¹. De scholen waren select getrokken en lagen verspreid door heel Nederland.

Meetinstrumenten

Pesten en slachtofferschap. Om een beeld van pesten en victimisatie te krijgen (daders, slachtoffers en niet-betrokkenen), is gebruik gemaakt van de PRIMA-pestmeter (Dafesh, De Ruiters, Ter Beek, & Ruiters, 2008). Dit is de Nederlandse versie van de Olweus Bullying Questionnaire (2003), welke een zelfrapportage is. Bovenaan de vragenlijst stond de volgende definitie van pesten: "Een leerling wordt gepest als een andere leerling of een paar andere leerlingen: Gemene dingen tegen hem/haar zeggen, hem/haar uitschelden of belachelijk maken; hem/haar volkomen negeren of expres niet mee laten doen; hem/haar slaan, schoppen, duwen, opzij schuiven, of in een kamer opsluiten; leugens of valse roddels over hem/haar vertellen zodat andere kinderen hem/haar stom vinden; andere van zulke gemene dingen met hem/haar uithalen. Als bovenstaande dingen vaak gebeuren en het is moeilijk voor dat kind om zichzelf te verdedigen, dan is het pesten. Het is ook pesten als een leerling vaak geplaagd wordt op een gemene manier" (Solberg & Olweus, 2003). Om in kaart te brengen welke leerlingen dader of slachtoffer zijn, waren er veertien vragen voor slachtofferschap en ook veertien vragen voor daderschap. Hieronder waren twee globale vragen over victimisatie en pesten: "Hoe vaak ben je de afgelopen drie maanden op school gepest?" en "Hoe vaak heb jij de afgelopen drie maanden meegedaan aan het pesten van andere leerlingen op school?". De bijbehorende antwoordmogelijkheden waren: nooit, één of twee keer per maand, twee of drie keer per maand, ongeveer één keer per week en tot slot meerdere keren per week.

Om te bepalen aan de hand van de globale vragen of een leerling slachtoffer, dader of niet-betrokken is bij pesten werden afkappunten gehanteerd. Als een leerling meer dan twee á drie keer per maand gepest werd, werd deze gezien als slachtoffer. Als een leerling meer dan twee á drie keer per maand pestte, werd deze gezien als dader. Onder niet-betrokkenen vallen de leerlingen die minder dan twee á drie keer per maand

---

¹ De gemiddelde leeftijd in groep 6 was 10;2 jaar ($SD = 5.6$ maanden), in groep 6-7 was dit 10;8 jaar ($SD = 9.2$ maanden), in groep 6-7-8 was dit 11;3 jaar ($SD = 11.9$ maanden), in groep 7 was dit 11;3 jaar ($SD = 5.6$ maanden), in groep 7-8 was dit 11;8 jaar ($SD = 12.7$ maanden) en in groep 8 was dit 12;2 jaar ($SD = 5.8$ maanden).

pesten of gepest worden (Solberg & Olweus, 2003). Er waren 213 slachtoffers (14.9%), 47 daders (3.3%) en 1151 niet-betrokken leerlingen (80.3%). Kinderen die zowel dader als slachtoffer waren, werden in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten ($n = 23$, 1.6%).

Internaliserende Gedragsproblemen. In dit onderzoek werden internaliserende gedragsproblemen in kaart gebracht door de mate van depressieve gevoelens en eenzaamheid te onderzoeken. Om depressieve gevoelens te meten, werd gebruik gemaakt van de Revised Child Anxiety and Depression Scale (RCADS). De RCADS is een zelfrapportage vragenlijst, welke angst en depressieve gevoelens bij kinderen in kaart brengt (Muris, Meesters, & Schouten, 2002). Dit onderzoek richtte zich echter alleen op depressieve gevoelens en niet op angst, vandaar dat alleen de tien items gebruikt werden die betrekking hebben op depressieve gevoelens. Een voorbeeldvraag was: "Ik heb nergens meer plezier in". Cronbach's alpha gaf een interne consistentie van .81 voor de vragen over depressieve gevoelens.

Om eenzaamheid bij de leerlingen te onderzoeken, zijn er vijf items over eenzaamheid gebruikt (Ladd & Kochenderfer-Ladd, 2002). Drie items zijn afkomstig van de Loneliness and Social Dissatisfaction Questionnaire (LSDQ) (Cassidy & Asher, 1982) en twee items zijn door Ladd en Kochenderfer-Ladd (2002) toegevoegd. Een voorbeeldvraag was: "Ik voel me eenzaam op school". Voor eenzaamheid gaf Cronbach's alpha een interne consistentie van .87. Naar de psychometrische kwaliteiten van beide vragenlijsten over depressie en eenzaamheid is nog geen onderzoek gedaan door COTAN (2009-2012).

In totaal waren er vijftien vragen om depressieve gevoelens en eenzaamheid bij de leerlingen in kaart te brengen. Er was sprake van een vierpuntsschaal, waarbij de antwoordmogelijkheden liepen van "nooit" (1) tot "altijd" (4). Hierbij was het niet noodzakelijk om vragen om te polen, omdat een hoge score op alle vragen inhield dat dit gepaard gaat met depressieve gevoelens en eenzaamheid. De score voor depressie was het gemiddelde van de tien betreffende items en de score op eenzaamheid het gemiddelde van de vijf items. De gemiddelde score van de leerlingen op depressie was $M = 1.51$ ($SD = 0.39$). Voor eenzaamheid was dit een gemiddelde van $M = 1.26$ ($SD = 0.43$).

Sociale Acceptatie door Peers. Sociale acceptatie werd gemeten aan de hand van peernominaties. Dit werd gedaan door aan klasgenoten te vragen welke medeleerlingen zij het aardigst en welke zij het onaardigst vonden (Coie, Dodge, & Coppotelli, 1982). De klasgenoten mochten voor beide vragen maximaal vijf leerlingen nomineren. Zelfnominaties waren niet mogelijk, maar aangegeven dat een vraag geen betrekking had op een klasgenoot ("niemand") was wel toegestaan. Door de scores per klas te standaardiseren zijn er twee nieuwe variabelen gevormd, namelijk sociale

preferentie en sociale afwijzing (LaFontana & Cillessen, 2002). De score op sociale acceptatie door peers werd vervolgens berekend door het verschil tussen sociale preferentie en sociale afwijzing te standaardiseren per klas. Een gestandaardiseerde score van nul werd geïnterpreteerd als gemiddeld. Een gestandaardiseerde score kleiner dan nul werd geïnterpreteerd als minder sociaal geaccepteerd dan gemiddeld en groter dan nul als meer geaccepteerd dan gemiddeld.

Zelfbeeld en Zelfwaargenomen Sociale Acceptatie. Zelfbeeld en zelfwaargenomen sociale acceptatie werden gemeten met behulp van de Competentiebelevingsschaal voor kinderen (CBSK). De CBSK is de Nederlandse versie van de Self Perception Profile for Children ontworpen door Harter (Veerman, Straathof, Treffers, Bergh, & Brink, 1997). De vragenlijst bestaat uit 36 items onderverdeeld in zes subschalen. Voor het meten van het zelfbeeld en de zelfwaargenomen sociale acceptatie van de leerlingen zijn twee subschalen van de CBSK gebruikt, namelijk respectievelijk 'Gevoel van eigenwaarde' en 'sociale acceptatie'. Beide subschalen bestonden uit zes items en zijn afgenomen door zelfrapportage. De leerlingen kozen bij elk item welke van de twee stellingen volgens hen waar was. Een voorbeeld hiervan is "Sommige kinderen maken zich nergens zorgen over" met daartegenover "Andere kinderen maken zich best wel eens zorgen". Vervolgens gaven de leerlingen aan in hoeverre deze stelling op hen van toepassing was ("helemaal waar" of "een beetje waar"). Elk item werd dus op een vierpuntsschaal gescoord (1 = helemaal waar negatief, 2 = een beetje waar negatief, 3 = een beetje waar positief, 4 = helemaal waar positief). Er zijn zes items omgepooled, zodat een hogere score stond voor meer competentiebeleving. De psychometrische kwaliteiten van de CBSK worden over het algemeen als voldoende beoordeeld op normen, betrouwbaarheid en validiteit (Evers, Egberink, Braak, Frima, Vermeulen, & Vliet- Mulder, 2009-2012; Kieviet, Tak, & Bosch, 2009). De score op de twee schalen was het gemiddelde van de betreffende items. De subschaal "Sociale acceptatie" heeft een Cronbach's alfa van .81 met een gemiddelde van $M=3.08$ ($SD=.68$) en de subschaal 'Gevoel van eigenwaarde' heeft een Cronbach's alfa van .80. De gemiddelde score van gevoel van eigenwaarde was $M=3.31$ ($SD=.60$).

Resource Control en Perceived Popularity. *Resource Control* is aan de hand van zelfrapportage, leerkrachtrapportage en peernominaties gemeten. De formulering was ongeveer gelijk, maar aangepast aan het type informant (Olthof, Goossens, Vermande, Aleva, & Van der Meulen, 2011; Hawley, 2003). De zelfrapportage bestond uit zes items en de antwoordmogelijkheden bestonden uit een vijfpuntsschaal die liep van 'bijna nooit' (1) tot 'heel vaak' (5). Vragen waren bijvoorbeeld: "Hoe vaak krijg jij als eerste het leukste speelgoed of de beste spullen te pakken?". Voor ieder kind werd het gemiddelde van de zes items berekend (Cronbachs alfa = .81). Het gemiddelde van deze schaal was $M = 2.68$ ($SD = .65$). De leerkrachtrapportages bestonden ook uit zes

vergelijkbare items met dezelfde vijfpuntsschaal. Leraren hebben voor elk kind in hun klas de zes items gescoord. Vervolgens is per kind de gemiddelde score over deze items berekend (Cronbachsalfa = .96). Het gemiddelde op *resource control* bij alle leerlingen aan de hand van de leerkrachtrapportage was $M=2.96$ ($SD = .89$). Bij de peerrapportages werden zes vergelijkbaren vragen gesteld, zoals: "Welke kinderen in jouw klas staan meestal in het middelpunt van aandacht?". Ieder kind kon maximaal vijf klasgenoten benoemen. Zelfnominaties werden buiten beschouwing gelaten. Het was wel mogelijk om aan te geven dat een vraag geen betrekking had op een klasgenoot ("niemand"). Per kind werd het aantal nominaties geteld (het aantal ontvangen nominaties per item). Om rekening te houden met klasgrootte werd het aantal ontvangen nominaties gedeeld door het aantal kinderen dat meedeed minus het kind zelf (zelfnominaties werden buiten beschouwing gelaten). Hieruit volgende een proportiescore tussen de 0 en 1 (Olthof et al., 2011). Vervolgens werd het gemiddelde van de zes proportiescores berekend (Cronbachs alfa = .91). Het gemiddelde van deze proportiescores in de steekproef was $M=.06$ ($SD=.08$). Naast *resource control* werd *perceived popularity* ook aan de hand van peernominaties gemeten. Aan de deelnemers werden de volgende vragen voorgelegd: "Welke kinderen in jouw klas zijn populair?" en "Welke kinderen in jouw klas zijn niet populair?". Voor de peernominaties golden dezelfde afnameregels als bij *resource control*. De variabele 'populair' was het aantal ontvangen positieve nominaties en aan de variabele 'impopulair' was het aantal ontvangen negatieve nominaties (Cillessen & Mayeux, 2004). De scores werden gestandaardiseerd in z-scores. Vervolgens werd het verschil tussen de scores berekend. Dit verschil werd opnieuw gestandaardiseerd per klas om interpretatie te vergemakkelijken (referentie, zie bijv. syntax). Dit hield in dat een gestandaardiseerde score boven 0 werd geïnterpreteerd als meer populair dan gemiddeld en scores onder 0 als minder populair dan gemiddeld (impopulair).

Procedure

Tijdens dit onderzoek is gebruik gemaakt van data van een groot project over het meten van pesten. De data zijn verkregen via zelfrapportages, peerrapportages en leerkrachtrapportages. Voorafgaand aan het onderzoek kregen ouders een informatiebrief en de kans om via een nee-formulier aan te geven dat hun kind niet deel mocht nemen. Vervolgens is begonnen met het afnemen van de zelfrapportagevragenlijst (duur ongeveer 45 minuten), zodat de leerlingen konden wennen aan de onderzoeksassistenten. Deze vragenlijst is klassikaal afgenomen onder leiding van studenten van de opleiding Pedagogische Wetenschappen van Universiteit Utrecht. Bij de afname is vooraf klassikaal uitleg gegeven en vervolgens hebben de leerlingen de vragenlijst individueel ingevuld. Er is gekozen voor deze manier om sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen. Peerrapportages (nominaties) zijn via interviews verzameld.

De interviews, van ongeveer 30 minuten, zijn bij elke leerling afzonderlijk afgenomen door de studenten. Er is gekozen om de interviews in een andere ruimte van de school af te nemen, zodat de sociale druk van klasgenoten werd geminimaliseerd. Belangrijk tijdens het interview was een positieve benadering van de studenten naar de leerling toe. Daarnaast is er gebruik gemaakt van een namenlijst ter geheugensteun voor de leerlingen. Er is gehandeld volgens een onderzoeksprotocol. De leerkracht heeft individueel voor iedere leerling een korte vragenlijst ingevuld met betrekking tot *resource control*.

Resultaten

Door een MANOVA uit te voeren kon er gekeken worden naar de verschillen tussen de groepen ouders, slachtoffers en niet-betrokkenen. Er is gelet op meerdere afhankelijke variabelen, namelijk 'depressie', 'eenzaamheid', 'sociale acceptatie door peers', 'zelfwaargenomen sociale acceptatie', 'gevoel van eigenwaarde', 'resource control door zelfrapportage', 'resource control door leerkrachtrapportage', 'resource control door peerrapportage' en tot slot 'perceived popularity'. De correlaties tussen alle afhankelijke variabelen zijn weergegeven in tabel 1. Hieruit is af te lezen dat 'perceived popularity' de hoogste positieve correlatie heeft met 'resource control door leerkrachtrapportage' en 'resource control door peerrapportage'. Ook is af te lezen dat 'zelfwaargenomen sociale acceptatie' en 'eenzaamheid' de hoogste negatieve correlatie hebben. 'Sociale acceptatie door peers' heeft vrijwel geen lineaire samenhang met 'resource control door zelfrapportage' en 'resource control door leerkrachtrapportage'.

Tabel 1.

Pearsons Correlatiecoëfficiënten tussen de Afhankelijke Variabelen.

Variabelen	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Depressie	-								
2. Eenzaamheid	.58*	-							
3. Sociale acceptatie door peers	-.13*	-.25*	-						
4. Zelfwaargenomen sociale acceptatie	-.44*	-.56*	.26*	-					
5. Gevoel van eigenwaarde	-.52*	-.45*	.16*	.53*	-				
6. Resource control zelfrapportage	-.21*	-.29*	.05	.38*	.23*	-			
7. Resource controle leerkrachtrapportage	-.10*	-.16*	-.05	.28*	.07*	.22*	-		
8. Resource control peerrapportage	-.06*	-.11*	-.10*	.24*	.04	.24*	.58*	-	
9. Perceived popularity	-.17*	-.31*	.17*	.43*	.15*	.26*	.62*	.64*	-

Noot. * $p < .05$

Van tevoren zijn de assumpties voor het uitvoeren van de MANOVA gecontroleerd. Alle afhankelijke variabelen voldeden aan de assumptie van normaliteit met uitzondering van de variabelen 'eenzaamheid' en 'resource control door peerrapportage' (skewness > 1,5). Om de scheefheid van de verdeling van beide variabelen te reduceren, zijn deze door middel van de RANKIT-procedure getransformeerd (Salmivalli & Helteenvuori, 2007; Salmivalli & Voeten, 2004). Dit reduceerde de scheefheid voldoende.

Een andere assumptie waar het overgrote deel van de variabelen niet aan voldeed was homogeniteit van varianties. Hierdoor werd gekozen voor de post-hoc procedure Games-Howell voor paarsgewijze vergelijking. De variabelen 'resource control door zelfrapportage' en 'resource control door peerrapportage' voldeden wel aan de assumptie van homogeniteit, waardoor een andere procedure, bijvoorbeeld de Tukey, aangehouden zou kunnen worden voor deze twee variabelen. Om esthetische redenen werd dit echter niet gedaan en gingen deze twee variabelen ook volgens de Games-Howell procedure. Bij beide procedures was er wel sprake van hetzelfde significantie patroon.

De MANOVA liet een multivariaat hoofdeffect van groepen zien (Wilk's Lambda=.76 ($F(2,1404) = 22,570, p < .001, \eta^2p = .13$). In tabel 2 zijn de gemiddelde scores per groep, de univariate F -waardes en de verklaarde variantie (η^2p) op de afhankelijke variabelen te zien. De univariate variantieanalyse liet voor alle variabelen een significant resultaat zien. Er is sprake van een klein effect bij 'resource control leerkrachtrapportage' en 'resource control peerrapportage'. Bij 'eenzaamheid' en 'zelfwaargenomen sociale acceptatie' is er sprake van een groot effect. Over de resterende variabelen kan gezegd worden dat deze een middelgroot effect hebben (Cohen, 1988).

Tabel 2.

Gemiddelde Scores per Groep op de Afhankelijke Variabelen (Standaarddeviatie tussen Haakjes)

	Slachtoffers ($n = 213$)	Daders ($n = 47$)	Niet- betrokkenen ($n = 1447$)	F (2,1707)	η^2_p
1. Depressie	1.73 (0.45)	1.49 (0.37)	1.46 (0.36)	44.42*	.06
2. Eenzaamheid	0.85 (0.92)	-0.12 (0.80)	-0.08 (0.71)	140.70*	.17
3. Sociale acceptatie door peers	-0.51 (1.06)	-0.47 (0.84)	0.14 (0.91)	51.03*	.07
4. Zelfwaargenomen	2.54	3.27	3.17	90.47*	.11

	sociale acceptatie	(0.80)	(0.58)	(0.60)		
5.	Gevoel van eigenwaarde	3.00 (0.69)	3.29 (0.61)	3.38 (0.56)	38.71*	.05
6.	Resource control zelfrapportage	2.35 (0.68)	3.00 (0.64)	2.71 (0.62)	36.78*	.05
7.	Resource control leerkrachtrapportage	-0.22 (1.03)	0.39 (1.00)	0.01 (0.96)	9.39*	.01
8.	Resource control peerrapportage	-0.03 (0.91)	0.39 (1.10)	0.00 (0.96)	3.92*	.01
9.	Perceived popularity	-0.52 (1.09)	0.51 (0.96)	0.07 (0.92)	42.91*	.06

Noot. * $p < .05$

Internaliserende Gedragsproblemen

Uit de Games-Howel toets bleek dat slachtoffers significant meer depressieve gevoelens ervaren dan daders en niet-betrokkenen ($p < .001$). Daders en niet-betrokkenen verschilden niet significant van elkaar. Voor 'eenzaamheid' gold eveneens dat slachtoffers significant meer eenzaam zijn dan daders en niet-betrokkenen ($p < .001$) en dat daders en niet-betrokkenen niet significant van elkaar verschillen.

Sociale Acceptatie door Peers

Wat betreft 'sociale acceptatie door peers' is er geen significant resultaat gevonden tussen slachtoffers en daders. Wel is er een significant resultaat gevonden tussen niet-betrokkenen en zowel daders als slachtoffers ($p < .001$). Niet-betrokkenen scoorden hoger op sociale acceptatie dan daders en slachtoffers.

Zelfbeeld en Zelfwaargenomen Sociale Acceptatie

Zelfbeeld werd gemeten met de variabele 'gevoel van eigenwaarde'. Uit de post-hoc toets bleek dat slachtoffers minder gevoel van eigenwaarde hebben dan daders ($p = .015$) en niet-betrokkenen ($p < .001$). Er bleek geen significant verschil tussen daders en niet-betrokkenen.

Uit de post-hoc toets bleek dat slachtoffers een mindere mate van sociale acceptatie ervaren dan daders ($p < .001$) en niet-betrokkenen ($p < .001$). Het verschil tussen daders en niet-betrokkenen was niet significant.

Resource Control en Perceived Popularity

'Resource Control' werd in dit onderzoek gemeten aan de hand van zelfrapportage, peerrapportage en leerkrachtenrapportage. Uit de post-hoc toets bleek dat bij zowel de zelfrapportage ($p < .001$), peerrapportage ($p = .043$) als leerkrachtenrapportage ($p < .001$) de daders significant meer *resource control* hebben dan slachtoffers. Ook bleken de daders significant meer *resource control* te hebben dan

niet-betrokken bij zelfrapportage ($p=.014$) en leerkrachtenrapportage ($p = .037$). Bij de peerrapportage blijkt dit net niet significant ($p= .052$). Uit zowel de zelfrapportage ($p < .001$) als de leerkrachtenrapportage ($p = .007$) bleek dat niet-betrokkenen significant meer *resource control* hadden dan slachtoffers. Dit bleek echter niet het geval te zijn bij de peerrapportages ($p = .88$).

Uit de post hoc-toets bleek dat slachtoffers minder '*perceived popularity*' hebben dan daders ($p<.001$) en niet-betrokkenen ($p<.001$). Daarnaast bleek dat niet-betrokkenen significant minder '*perceived popularity*' hebben dan daders ($p=.009$).

Conclusie en Discussie

In deze studie is gekeken naar de kosten en baten van pesten. De gevolgen van pesten voor slachtoffers zijn namelijk helder, maar voor daders niet. Met dit onderzoek werd getracht inzicht te geven over mogelijke gevolgen van pesten voor daders, slachtoffers en niet-betrokkenen. Dit werd gedaan aan de hand van een MANOVA, waarbij gekeken is naar de verschillen per groep op internaliserende gedragsproblemen, sociale acceptatie door peers, zelfwaargenomen sociale acceptatie, zelfbeeld, *resource control* en *perceived popularity*.

De resultaten uit dit onderzoek ondersteunen voorgaand onderzoek en de gestelde hypothesen bij huidig onderzoek voor internaliserende gedragsproblemen (Bouman et al., 2012; Copeland et al., 2013; Graham & Juvonen, 1993; Huitsing et al., 2012; Visconti & Troop-Gordon, 2010). Uit dit onderzoek is naar verwachting gebleken dat slachtoffers de meeste internaliserende gedragsproblemen ervaren, terwijl daders en niet-betrokkenen deze in veel mindere mate ervaren. Daders en niet-betrokkenen verschillen niet significant van elkaar. Deze resultaten gelden voor zowel 'depressie' als 'eenzaamheid', welke onder internaliserende gedragsproblemen vielen. Over internaliserende gedragsproblemen bij daders kan dus gezegd worden dat daders hier in mindere mate dan slachtoffers last van hebben en in dezelfde mate als niet-betrokken kinderen. Doordat internaliserende gedragsproblemen niet of in mindere mate optreden bij daders is dit geen reden om niet te pesten. Dit zijn dus geen kosten voor daders. Om de internaliserende gedragsproblemen bij voornamelijk daders in kaart te brengen, is gebruik gemaakt van zelfrapportage. Dit werd gedaan, zodat het rapporteren van internaliserende gedragsproblemen sterker zou samenhangen met zelfrapportage van pesten en slachtofferschap (Bouman et al., 2012; Hawker & Boulton, 2000; Ladd & Kochennderfer-Ladd, 2002). Desondanks bleek uit de resultaten dat zelfrapportage niet samenhang met meer internaliserende gedragsproblemen gerapporteerd door daders.

Uit huidig onderzoek is ook gebleken dat slachtoffers een lager zelfbeeld hebben dan daders en niet-betrokkenen. Dit komt overeen met de vooraf opgestelde verwachtingen naar aanleiding van de resultaten van eerder onderzoek. Hierbij toonden verschillende studies aan dat slachtoffers een laag zelfbeeld hebben (Boulton et al.,

2010; Bouman et al., 2012; Lunde et al., 2005; O'Moore & Kirkham, 2011). Ook werd voorafgaand aan het onderzoek verwacht dat daders een hoger zelfbeeld hebben dan niet-betrokkenen, omdat de studie van Pollastri et al. (2010) aantoonde dat daders een hoog zelfbeeld hebben. Het verschil tussen het zelfbeeld van daders en niet-betrokkenen bleek echter niet groot te zijn.

Wat betreft sociale acceptatie door peers is gebleken dat niet-betrokken kinderen het meest sociaal geaccepteerd worden in vergelijking met daders en slachtoffers. Dit is in overeenstemming met de vooraf opgestelde hypothese naar aanleiding van het literatuuronderzoek. De vraag was of daders aardig gevonden worden door hun peers of juist niet. Uit meerdere onderzoeken kwam naar voren dat daders niet sociaal geaccepteerd worden door hun peers (Scholte et al., 2007; Spriggs et al., & Haynie, 2007; Veenstra et al., 2005). Dit is in overeenstemming met huidig onderzoek. Slachtoffers worden net als daders in mindere mate sociaal geaccepteerd door hun peers. In de zelfrapportage geven slachtoffers ook aan dat zij zich in mindere mate sociaal geaccepteerd voelen dan daders en niet-betrokkenen. Dit komt overeen met verschillende studies (Boulton et al., 2010; Meland et al., 2010). Wel is het opvallend dat daders zelf aangeven dat zij het gevoel hebben geaccepteerd te worden door peers, terwijl uit de peerrapportage blijkt dat peers aangeven daders niet te accepteren. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat peers aardig doen tegen daders om zelf niet gepest te worden. Het verschil tussen daders en niet-betrokkenen bleek ook bij zelfwaargenomen sociale acceptatie niet significant, terwijl dit wel werd verwacht. Uit onderzoek van Meland en collega's (2010) en Kaloyirou en Lindsay (2008) bleek namelijk dat daders zich sociaal geaccepteerd voelen door peers en veel zelfvertrouwen hebben met betrekking tot het aangaan van relaties met peers. Op basis hiervan werd verwacht dat pesten zorgt voor meer zelfwaargenomen sociale acceptatie bij daders, maar niet-betrokkenen hebben evenveel gevoel van sociale acceptatie.

Als laatste blijkt dat daders de meeste *resource control* en *perceived popularity* hebben in vergelijking met slachtoffers en niet-betrokkenen. Zij verkrijgen gemakkelijker bronnen en zijn populairder. Dit komt overeen met wat meerdere studies aantoonde (Olthof et al., 2008; Olthof et al., 2011). Uit huidig onderzoek blijkt dat leerkrachten en de kinderen via zelfrapportage aangeven dat niet-betrokkenen gemakkelijker bronnen verkrijgen dan slachtoffers. Echter blijkt dit uit de peerrapportage niet. Een verklaring hiervoor zou wellicht kunnen zijn dat peers sociale wenselijke antwoorden hebben gegeven aangezien pesten een gevoelig onderwerp is. Dit is een assumptie voor verder onderzoek. Wel geven peers, leerkrachten en zelfrapportages aan dat slachtoffers niet populair zijn. Dit is in overeenstemming met verschillende studies (Olthof et al., 2008; Olthof et al., 2011).

Uit huidig onderzoek kan geconcludeerd worden dat er veel baten en weinig kosten zitten aan pesten voor daders. Daders zijn populair, verkrijgen gemakkelijker bronnen en hebben een beter zelfbeeld. Voor slachtoffers zitten er veel kosten aan. Ze zijn vaak eenzaam, hebben een lager zelfbeeld, ze zijn niet populair en minder sociaal geaccepteerd. Voor daders zitten er veel baten aan, terwijl het voor slachtoffers hardnekkige gevolgen kan hebben. Dit kan een verklaring zijn voor het hardnekkige karakter van pesten. Als pesten veel baten heeft, zal het pesten ook niet snel opgegeven worden door de daders. Door afname van de baten van pesten, zal het pesten ook afnemen (Goossens et al., 2012). Met deze resultaten kan gezocht worden naar interventies die zich richten op de vermindering van de baten van pesten en dat daders de kosten van pesten voor slachtoffers inzien. Een voorbeeld van een interventie die gericht is op de vermindering van baten bij pesten is *KiVa*. *KiVa* is een Finse universeel preventief antipestprogramma, welke een sterke afname van pesten op scholen als doel heeft (Goossens et al., 2012).

Naast alle baten van pesten zit er ook een nadeel aan pesten. Uit voorgaand en huidig onderzoek is gebleken dat daders door peers minder sociaal geaccepteerd worden dan niet-betrokkenen, terwijl daders zelf wel denken sociaal geaccepteerd te worden. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat peers aardig doen tegen daders om zelf niet gepest te worden. De Bruyn en collega's (2010) toonden in hun onderzoek aan dat kinderen die populair zijn, maar niet sociaal geaccepteerd worden, eerder pesten dan populaire kinderen die wel sociaal geaccepteerd worden. Pesten vergroot dus *perceived popularity*, maar vermindert acceptatie. Om daders inzicht te geven in hun werkelijke sociale acceptatie is anonieme confrontatie met de werkelijkheid van hun sociale acceptatie wellicht effectief. Daders hebben een lage sociale acceptatie door peers, waardoor verwacht zou worden dat daders zich eenzaam zouden voelen. Uit dit onderzoek blijkt juist het tegenovergestelde. Dit kan mogelijk verklaard worden, doordat daders frequenter worden waargenomen als populair vergeleken met slachtoffers (Hawley, 2003; Olthof et al., 2011). Ondanks dat daders pesten, worden zij waargenomen als krachtig en populair (Vaillancourt, Hymel, & McDougall, 2003).

Dit onderzoek is vernieuwend, omdat vooral is gekeken vanuit het perspectief van de daders. Eerdere onderzoeken richtten zich vooral op slachtoffers. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een groot databestand, waarbij respondenten van scholen uit heel Nederland ondervraagd zijn. Ondanks dat de scholen select getrokken zijn, kunnen de resultaten, gezien de grootte van het databestand, gegeneraliseerd worden naar andere basisschoolgaande kinderen. Daarnaast is er gebruik gemaakt van meerdere meetinstrumenten, namelijk peer-, leerkracht- en zelfrapportage, wat de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek vergroot. Een sterk punt aan huidig onderzoek is dat de vooraf opgestelde hypothesen allen worden aanvaard. Wat niet in dit

onderzoek is meegenomen, zijn sekseverschillen. Dit is een aanbeveling voor verder onderzoek, zodat pesten nog beter kan worden verklaard.

Door dit onderzoek zijn de kosten en baten van pesten duidelijk in kaart gebracht, ondanks de beperkingen en aanbevelingen. Voor daders blijken er heel veel baten te zijn en weinig kosten. Dit geeft een verklaring voor de hardnekkigheid van pesten. Deze conclusie zou inzichten kunnen geven in het verminderen van pesten. Dit onderzoek zou verder gebruikt kunnen worden voor het aanpakken van pesten.

Literatuur

- Boulton, M. J., Smith, P. K., & Cowie, H. (2010). Short-term longitudinal relationships between children's peer victimization/bullying experiences and self-perceptions: Evidence for reciprocity. *School Psychology International, 31*, 296–311. doi:10.1177/0143034310362329
- Boulton, M. J., & Smith, P. K. (2011). Bully/victim problems in middle-school children: Stability, self-perceived competence, peer perceptions and peer acceptance. *British Journal of Developmental Psychology, 12*, 315–329. doi: 10.1111/j.2044-835X.1994.tb00637.x
- Bouman, T., Van der Meulen, M., Goossens, F. A., Olthof, T., Vermande, M. M., & Aleva, E. A. (2012). Peer and self-reports of victimization and bullying: Their differential association with internalizing problems and social adjustment. *Journal of School Psychology, 50*, 750–774. doi:10.1016/j.jsp.2012.08.004
- Bruyn de, E. H., Cillessen, A. H. N., & Wissink, I. B. (2010). Associations of peer acceptance and perceived popularity with bullying and victimization in early adolescence. *The Journal of Early Adolescence, 30*, 543–566. doi:10.1177/0272431609340517
- Cassidy, J., & Asher, S. R. (1992). Loneliness and peer relations in young children. *Child Development, 63*, 350–365.
- Cillessen, A. H. N., & Mayeux, L. (2004). From censure to reinforcement: Developmental changes in the association between aggression and social status. *Child Development, 75*, 147-163.
- Cillessen, A. H. N., & Rose, A. J. (2005). Understanding popularity in the peer system. *Current Directions in Psychological Science, 14*, 102–105. doi:10.1111/j.0963-7214.2005.00343.x
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology, 18*, 557-570.
- Copeland, W. E., Wolke, D., Angold, A., & Costello, E. J. (2013). Adult psychiatric outcomes of bullying and being bullied by peers in childhood and adolescence. *JAMA Psychiatry, 1*, 1–8. doi:10.1001.2013.504
- Dafesh, Z., Ruiter, S. de, Beek, J. ter, & Ruiter, M. (2008). *PRIMA-antipestmethode. Handleiding voor basisscholen*. Woerden: NIGZ.
- Espelage, D. L., & Holt, K. M. (2001). Bullying and victimization during early adolescence: Peer influences and psychosocial correlates. *Journal of Emotional Abuse, 2*, 123–142. doi:10.1300/J135v02n02_08
- Evers, A., Egberink, I.J.L., Braak, M.S.L., Frima, R.M., Vermeulen, C.S.M., & Vliet-

- Mulder, J.C. van (2009-2012). *COTAN Documentatie*. Amsterdam: Boom test uitgevers.
- Goossens, F., Vermande, M., & Van der Meulen, M. (2012). *Pesten op school: Achtergronden en interventies*. Den Haag: Boom Uitgevers
- Graham, S., & Juvonen, J. (1993). Self-blame and peer victimization in middle school: An attributional Analysis. *Developmental Psychology, 34*, 587–599. doi:10.1037//0012-1649.34.3.587
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology, 41*, 441–455. doi:10.1017/S0021963099005545
- Hawley, P. H. (1999). The ontogenesis of social dominance: A strategy-based evolutionary perspective. *Developmental Review, 19*, 97–132. doi:10.1006/drev.1998.0470
- Hawley, P. H. (2003). Prosocial and coercive configurations of resource control in early adolescence: A case for the well-adapted machiavellian. *Merrill-Palmer Quarterly, 49*, 279–309. doi:10.1353/mpq.2003.0013
- Huitsing, G., Veenstra, R., Sainio, M., & Salmivelli, C. (2012). "It must be me" or "It could be them?": The impact of the social network position of bullies and victims on victims' adjustment. *Social Networks, 34*, 379–386. doi:10.1016/j.socnet.2010.07.002
- Kaloyirou, C., & Lindsay, G. (2008). The self-perceptions of bullies in Cyprus primary schools. *European Journal of Special Needs Education, 23*, 223–235. doi:10.1080/08856250802130426
- Kievit, T., Tak, J.A., & Bosch, J.D. (red.). (2009). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. Utrecht: De tijdstroom.
- Ladd, G. W., & Kochenderfer-Ladd, B. (2002). Identifying victims of peer aggression from early to middle childhood: Analysis of cross-informant data for concordance, estimation of relational adjustment, prevalence of victimization and characteristics of identified victims. *Psychological Assessment, 14*, 75–96. doi:10.1037//1040-3590.14.1.74
- LaFontana, K. M., & Cillessen, A. H. N. (2002). Childrens stereotypes of popular and unpopular peers: A multi method assessment. *Developmental Psychology, 38*, 635–647.
- Lunde, C., Frisén, A., & Hwang, C. P. (2005). Is peer victimization related to body esteem in 10-year-old girls and boys? *Body image, 3*, 25–33. doi:10.1016/j.bodyim.2005.12.001
- Meland, E., Rydning J. H., Lobben, S., Breidablik H., & Ekeland, T. (2010). Emotional,

- self-conceptual, and relational characteristics of bullies and the bullied. *Scandinavian Journal of Public Health*, 38, 359–367. doi:10.1177/1403494820364563
- Monks, C. Smith, P. K., Naylor P., Barter C., Ireland J. L., & Coyne L. (2009). Bullying in different contexts: Commonalities, differences and the role of theory. *Aggression and Violent Behavior*, 14, 146–156. doi:10.1016/j.avb.2009.01.004
- Muris, P., Meesters, C., & Schouten, E. (2002). A brief questionnaire of DSM-IV defined anxiety and depression symptoms among children. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 9, 430–442.
- Oberle, E., Schonert-Reichl, K.A., & Thomson, K.C. (2009). Understanding the link between social and emotional well-being and peer relations in early adolescence: gender-specific predictors of peer acceptance. *Journal of Youth and Adolescence*, 39, 1330–1342. doi:10.1007/s10964-009-9486-9
- Olthof, T., Goossens, F., Vermande, M., Van der Meulen-van Dijk, M., & Aleva, L. (2008). *Bullying as a social strategy: Children's involvement in bullying and their desired and acquired dominance in the peer group*, Würzburg: ISSBD.
- Olthof, T., Goossens, F. A., Vermande, M. M., Aleva, E. A., & Van der Meulen, M. (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology*, 3, 339–359. doi:10.1016/j.jsp.2011.03.003
- O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self-Esteem and it's relationship to bullying. *Aggressive behavior*, 27, 269–283. doi:10.1002/ab.1010
- Pellegrini, A. D., & Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 259–280. doi:10.1348/026151002166442
- Perren S., & Alsaker F. D. (2005). Social behavior and peer relationships of victims, bully-victims, and bullies in kindergarten. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 45–57. doi: 10.1111/j.1469-7610.2005.01445.x
- Pollastri, A. R., Cardemil, E. V., & O'Donnell, E. H. (2010). Self-Esteem in Pure Bullies and Bully/Victims: A longitudinal analysis. *Journal of Interpersonal Violence*, 25, 1489–1502. doi:10.1177/0886260509354579
- Prinstein, M. J, & Cillessen, A. H. N. (2003). Forms and functions of adolescent peeraggression associated with high levels of peer status. *Merrill Palmer Quarterly*, 49, 310–342. doi:10.1353/mpq.2003.0015
- Reijntjes, A., Kamphuis, J. H., Prinzie, P., & Telch, M. J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: A meta-analysis of longitudinal studies. *Child Abuse & Neglect*, 34, 244–252. doi:10.1016/j.chiabu.2009.07.009

- Salmivalli, C., & Helteenvuori, T. (2007). Reactive, but not proactive aggression predicts victimization among boys. *Aggressive Behavior, 33*, 198-206. doi:10.1002/ab.20210
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K. M. J., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior, 22*, 1-15. doi:10.1002/(SICI)1098-2337
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In: K. H. Rubin, W. M. Bukowski & B. Laursen (Eds.), *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups* (pp. 322-340). New York: Guilford Press.
- Salmivalli, C. & Voeten, M. (2004). Connections between attitudes, group norms, and behaviours associated with bullying in schools. *International Journal of Behavioral Development, 28*, 246-258. doi:10.1080/01650250344000488
- Salmon, G., James, A., & Smith, D. (1998). Bullying in schools: Self reported anxiety, depression, and self esteem in secondary school children. *British Medical Journal, 317*, 924-925.
- Shin, Y. (2010). Psychosocial and friendship characteristics of bully/victim subgroups in Korean primary school children. *School Psychology International, 31*, 372-388. doi:10.1177/0143034310377296
- Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior, 29*, 239-268.
- Spriggs, A. L., Lannotti, R. J., Nansel, T. R., & Haynie, D. L. (2007). Adolescent bullying involvement and perceived family, peer and school relations: Commonalities and differences across race/ethnicity. *Journal of Adolescent Health, 41*, 283-293. doi:10.1016/j.jadohealth.2007.04.009
- Vaillancourt, T., Hymel, S., & McDougall, P. (2003). Bullying is power: Implications for school-based intervention strategies. *Journal of Applied School Psychology, 19*, 157-176.
- Van Boxtel, H. W., Orobio de Castro, B., & Goossens, F. A. (2004). High self-perceived social competence in rejected children is related to frequent fighting. *European Journal of Developmental Psychology, 1*, 205-214. doi:10.1080/17405620444000102
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Winter de, A. F., Oldehinkel, A. J., Verhulst, F. C., & Ormel, F. (2005). Bullying and victimization in elementary schools: A comparison of bullies, victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents. *Developmental Psychology, 41*, 672-682. doi:10.1037/0012-1649.41.4.672
- Veerman, J.W., Straathof, M.A.E., Treffers, D.A., Van den Bergh, B., & Ten Brink, L.T.

- (1997). *Handleiding Competentiebelevingsschaal voor Kinderen (CBSK)*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Vermande, M. Van der Meulen, M., Aleva, L., Olthof, T., & Goossens, F. (2011, gewijzigde her-/bijdruk). Pesten. In M. Taal & C. Poleij (Eds.) *Interventies in het onderwijs: werken aan goede verhoudingen* (pp. 71-92). Den Haag: Boom Lemma.
- Visconti, K. J., & Troop-Gordon, W. (2010). Prospective relations between children's responses to peer victimization and their socioemotional adjustment. *Journal of Applied Developmental Psychology, 31*, 261–272. doi:10.1016/j.appdev.2010.05.003
- Wicks-Nelson, R., & Israel, A. C. (2009). *Abnormal child and adolescent psychology*. New Jersey: Pearson Prentice Hall
- Woodhouse, S. S., Dykas, M. J., & Cassidy, J. (2012). Loneliness and peer relations in adolescence. *Social Development, 21*, 273–293. doi:10.1111/j.1467-9507.2011.00611.x
- Zwierzynska, K., Wolke, D., & Lereya, T. S. (2013). Peer victimization in childhood and internalizing problems in adolescence: A prospective longitudinal study. *Journal of Abnormal Child Psychology, 41*, 309–323. doi:10.1007/s10802-012-9678-8